

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247023>

УДК: 378.14:334

ІННА ВАРНАВСЬКА

ORCID 0000-0002-3061-0665

Херсонський державний аграрно-економічний університет

СПЕЦИФІКА ОПРАЦЮВАННЯ ТЕКСТІВ НАУКОВОГО СТИЛЮ ЕКОНОМІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті охарактеризовано методи і прийоми опрацювання текстів наукового стилю економічного спрямування, їх аналіз на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). Звернена увага на основні мовні рівні сучасної української літературної мови: лексичний, граматичний, орфографічний, пунктуаційний. Методологічну основу дослідження становлять підходи: системно-хронологічний, культурологічний, аксіологічний, порівняльний, ретроспективний, дидактичний. Зазначені підходи ґрунтуються на сукупності методологічних принципів, з-поміж яких: діалектичний, системності, історизму, хронологічний, персоніфікований. У роботі використано комплекс методів дослідження: загальнонаукових, історико-педагогічних та спеціально-історичних. У результаті опрацювання текстів науково-навчального та науково-популярного підстилю на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням), аналіз лексичного, граматичного, орфографічного, пунктуаційного рівнів, написання бібліографічного опису джерел сприяє усвідомленню здобувачами вищої освіти того, що призначення текстів наукового стилю – систематизування, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, систематизація знань, виклад матеріалу, представлення наукових даних суспільству. У висновках відзначено, що під час аналізу текстів наукового стилю економічного спрямування здобувачами зроблені висновки: значно використовується абстрактна лексика, велика кількість термінів, наукова фразеологія (стійкі термінологічні словосполучення), однозначна загальноживана лексика, безсуб'єктність, безособовість синтаксису, відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його уподобання. У перспективі подальших досліджень можна уточнити та розширити проблематика висвітлена у нашому дослідженні.

Ключові слова: *науковий стиль, текст, терміни, практичне заняття, економічне спрямування, економіка, студенти економічних спеціальностей*

Постановка проблеми. На сьогодні, із врахуванням стрімкого розвитку української держави, відбувається переформатування сталих поглядів на проблеми підготовки фахівців. Аналізуючи пряме співвідношення мовленнєвого розвитку зі ступенем мотивації, необхідно враховувати реальну необхідність формування висококваліфікованих, морально сформованих фахівців із високим рівнем культурної, мовленнєвої, мовної підготовки, які необхідні для успішного здійснення професійної діяльності.

Культурна і комунікативна компетентність стають потужним аспектом у фаховій підготовці спеціалістів різних професійних напрямів, адже представники наукової й технічної еліти народу, його найосвіченіші фахівці й мають стати носіями зразкової літературної мови в усній та писемній формах її функціонування.

Вища освіта скерована на формування фахової культури, важливими складовими якої, безумовно, є мовна компетентність і комунікативна досконалість. Здобуття вищої освіти передбачає необхідність опанування поняттєвою сферою обраної спеціальності, вербально представленою засобами термінології (системою термінів у двох взаємопов'язаних сферах її існування: фіксації і функціонування) і діловою фразеологією професійного спілкування (Гайдуцький, 1992, с. 4-8). Отже, найбільш розповсюджені функціональні стилі сучасної літературної мови – науковий та офіційно-діловий – у їх сучасному втіленні і складають предмет навчання української мови студентів економічного напрямку.

Опанування здобувачами економічного факультету у закладах вищої освіти мовою спеціальності – це засвоєння передусім наукового стилю як функціонального різновиду сучасної літературної мови в межах обраної галузі знань, зокрема нормативних зразків наукових текстів на всіх рівнях, а також формування навичок й умінь із актуальних видів професійної мовленнєвої діяльності, як продукування і компресія наукової інформації за фахом у вигляді плану, конспекту, тез, анотації, реферату, рецензії, повідомлення, доповіді, курсової роботи, статті тощо (Варна夫ська, 2011). Це і визначає актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження: проаналізувати специфіку опрацювання наукових текстів економічного спрямування на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становлять підходи: системно-хронологічний, культурологічний, аксіологічний, порівняльний, ретроспективний, дидактичний. Зазначені підходи ґрунтуються на сукупності методологічних принципів, з-поміж яких: діалектичний, системності, історизму, хронологічний, персоніфікований. У роботі використано комплекс методів дослідження: загальнонаукових, історико-педагогічних та спеціально-історичних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий стиль і його термінологія почали формуватися ще в давній книжній українській мові частково за зразками і під впливом грецької і латинської мов, які викладалися тоді в усіх вищих школах України. З них перекладалися наукові книги, тому що латина була мовою наук усієї Європи. Частково цей стиль формувався з власне українських мовних засобів шляхом спеціалізації вжитку їх і термінологізації значень. Науковий стиль має такі підстили: власне науковий (жанри реалізації – монографія, стаття, наукова доповідь, повідомлення, тези); науково-популярний (виклад наукових даних для нефакхівців – книги, статті у неспеціальних журналах); науково-навчальний (жанри реалізації – підручники, лекції, бесіди тощо).

Зберігаючи основні ознаки стилю, кожний із підстилів і жанрів характеризується своїми особливостями використання мовних засобів. Власне науковий підстиль має інтернаціональну символіку, універсальні загальнонаукові терміни. Науково-популярний підстиль використовує й елементи художнього мовлення (епітети, порівняння, метафори), щоб зацікавити читача. Науково-навчальний характеризується доступністю викладу інформації, спрощеністю системи доведень, програмністю викладу матеріалу, спрямованою на активізацію мислення учня, поступовим, послідовним введенням термінологічної лексики (Бистрова, 2015).

На практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) студентам економічних спеціальностей запропоновано роботу з текстами переважно науково-навчального і науково-навчального підстилю (Богомолець-Бараш, 2019, с. 32-49). Під час роботи з текстами виділено лексичний, граматичний, орфографічний, пунктуаційний рівні, на які треба звернути увагу під час аналізу.

Текст 1

Власність як загальнолюдська цінність

1. Світ тримається на загальнолюдських цінностях, які являються собою систему найважливіших принципів і передумов існування людства, вироблених ним у процесі становлення цивілізації. 2. У самій назві – загальнолюдські цінності – закладено їх три [важливі] особливості. 3. По-перше вона вказує що ними є глобальні, світові цінності тобто такі. 4. Як є надбання не однієї людини чи окремих груп людей, класів і навіть держав, а відбивають загальне розуміння людством свого цільового призначення, інтересів і [важливі] – самозбереження. 5. В їх межах може бути різне розуміння суті таких цінностей, спроб різних груп людей використати їх по-своєму, в своїх [вузько] обмежених цілях, їх недооцінки тощо. 6. Однак незмінним залишається головне загальнолюдське призначення та (заінтересованість, зацікавленість) не просто в їх дотримання а в постійному з покоління в покоління примноженні та збагаченні.

7. По/друг(е,е) маючи загально/людську спрямова(н,нн)ість вони одно/часно відстоюють інтереси кожної окремо (у,в)зятої людини захищають її створюють передумови для її вільного розвитк(а/у) гарантують його. 8. Це (виявляється, проявляється) у мирній спрямова(н,нн)ості загально/людських ці(н,нн)остей і/й посилен(н,нн)і на даній основі боротьби за мир у/в їх екологічних аспектах поклика(н,нн)их не/допустити знищен(н,нн)я природи навколишнього середовища яке є джерелом існуван(н,нн)я людини а тако/ж зберегти людство від само/знищення у/в створе(н,нн)і умов прожива(н,нн)я на рівні сучасних потреб то/що. 9. У вищенаведеному (заінтересовані, зацікавлені) одночасно людство в цілому і кожний його індивід. 10. Чітко вираженні соціальна суть і спрямованість загальнолюдських цінностей – визначальна особливість, яка робить їх зрозумілими, [важливими] і [необхідними] для всіх, включаючи обов'язок кожного суворо дотримувати їх у своїй практичній діяльності.

Завдання до тексту

Композиція тексту

1. Визначте підстиль наукового стилю й письмово обґрунтуйте свій вибір.
  - А. Власне науковий.
  - Б. Науково-навчальний.
  - В. Науково-популярний.
  - Г. Професійно-виробничий.
2. Визначте, що виражає заголовок – тему чи основну думку.
3. Визначте, до якого типу мовлення належить науковий текст (науковий опис, наукова розповідь, науковий роздум).
  - А. Науковий опис.
  - Б. Наукова розповідь.
  - В. Науковий роздум.
  - Г. Текст поєднує кілька типів мовлення.
4. З'ясуйте кількість мікротем у тексті. Складіть і запишіть простий план.

Лексичний та граматичний рівень

5. Знайдіть лексичну помилку в 1-му, 6-му і 8-му реченні й запишіть зретагований варіант частини речення.
6. До слова *спрямованість* доберіть іншомовні відповідники.
7. У 6-му, 8-му і 9-му реченнях із дужок виберіть і запишіть доречний варіант слова.
8. Випишіть три приклади двокомпонентних термінів. Визначте, якими частинами мови виражені компоненти цих термінів.
9. Від виділених жирним шрифтом слів (прикметників і прислівників, узятих у квадратні дужки) утворіть ступені порівняння. Запишіть відновлені речення.

Орфографічний і пунктуаційний рівень

10. Запишіть 7 і 8-ме речення тексту, знімаючи ризику, вибираючи потрібний варіант із дужок, уставляючи потрібні літери й пропущені розділові знаки.
11. Випишіть з тексту виділені жирним шрифтом іменники, вибираючи потрібний варіант закінчення (-а/-я або -у/-ю). Свій вибір обґрунтуйте письмово.
12. Перепишіть речення 3 і 6, розставивши розділові знаки.
13. **Зробіть бібліографічний опис джерела**, звідки взято текст, використовуючи подані елементи бібліографії (Посібник за редакцією В. В. Юрчишина, П. Т. Саблука «Власність у сільському господарстві», виданий у м. Києві у видавництві «Урожай», 1993 рік, 350 сторінок).

Текст 2

Власність у системі ринку

1. Загострення соціально-економічної ситуації з переходом її у глибоку кризу зумовило невідкладність вирішення великої кількості проблем, які донедавна або недооцінювали, або вирішувалися на застарілих вихідних позиціях, або вважалися вирішеними, хоча їх науково-практична невідповідність ставала все більше очевидною. 2. Однією з них є проблема власності, без **ефективного** вирішення якої неможливий **вихід** з кризового становища. 3. Вона являє собою ту основу, **рівень** науковості, **масштаби**, глибина і комплексність вирішення якої матиме визначальний **вплив** на **характер** та дієвість усіх інших соціально-економічних перетворень у системі господарювання й управління. 4. Однак таким визначенням її місця серед **заходів** по здійсненню радикальної економічної реформи вона не протиставляється іншим проблемам, не принижує їх місця і ролі, не знецінює і не робить другорядними.

5. Формува(н,нн)я ринкової економіки, оздоровле(н,нн)я фінансової системи, **перехід** до **ефективного** ці(н,нн)ового **механізм(а,у)** забезпе(н,нн)я рівня/значності всіх форм господарюва(н,нн)я внутрішньо/господарські перетворе(н,нн)я і/та багато іншого має важливе значе(н,нн)я. 6. Проте саме від вирішення проблеми власності залежатимуть **характер**, глибина, строки та ефективність роз'яснення зазначених та інших проблем соціально-економічного **розвитк(а,у)** країни, зміцнення її політичної стабільності.

7. Надзвичайно важливі завда(н,нн)я радикальної економічної реформи зумовлюють її складну **структуру** багато/аспектність свого **род(а,у)** багато/мірність. 8. Доводиться лише жалкувати що багато її складових ще не тільки не дослідженні а й у багатьох випадках навіть неповно окресленні **кожен аспект** проблеми вимагає **глибокого** вивчення. 9. Потрібні скоординовані **зусилля** великих наукових **колективів**. 10. У даному ж випадку зупинимось лише на деяких питаннях **розвитк(а,у)** та реформування відносин власності, формування ринкової економіки і багатокладності.

Завдання до тексту

Композиція тексту

1. Визначте підстиль наукового стилю й письмово обґрунтуйте свій вибір.
  - А. Власне науковий.
  - Б. Науково-навчальний.
  - В. Науково-популярний.
  - Г. Професійно-виробничий.
2. Доберіть і запишіть заголовок до тексту.
3. Визначте, до якого типу мовлення належить науковий текст (науковий опис, наукова розповідь, науковий роздум).
  - А. Науковий опис.
  - Б. Наукова розповідь.
  - В. Науковий роздум.
  - Г. Текст поєднує кілька типів мовлення.

Лексичний рівень

4. Знайдіть лексичну помилку в 3, 6 і 10-му реченні й запишіть зретаговану частину речення. Поясніть характер помилки.
5. До виділених курсивом слів з 7-го і 9-го речень доберіть синоніми.
6. Випишіть три приклади двокомпонентних термінів. Визначте, якими частинами мови виражені компоненти цих термінів.

Граматичний рівень

7. Від виділених жирним шрифтом прикметників утворіть і запишіть ступені порівняння: а) в 2-му реченні – складену форму найвищого ступеня порівняння; б) у 5-му реченні – просту форму найвищого ступеня порівняння; в) у 8-му реченні – просту форму вищого ступеня порівняння.

8. 9-те речення трансформуйте так, щоб порядок слів був зворотним.

Орфографічний і пунктуаційний рівень

9. Запишіть 5, 7-ме речення тексту, знімаючи ризик, вибираючи потрібний варіант із дужок, уставляючи потрібні літери й пропущені розділові знаки.

10. Випишіть з тексту підкреслені іменники, вибираючи потрібний варіант закінчення (-а/-я або -у/-ю). Свій вибір обґрунтуйте письмово.

11. Перепишіть речення 8, розставивши розділові знаки. Проаналізуйте синтаксичний рівень речення.

12. **Зробіть бібліографічний опис джерела**, звідки взято текст, використовуючи подані елементи бібліографії (Навчальний посібник П. І. Гайдучький «Економічні взаємовідносини підприємства АПК в умовах ринку» виданий у м. Києві у видавництві «Вища школа», 1992 році, 191 сторінок).

Висновки та перспективи досліджень. Отже, опрацювання текстів науково-навчального та науково-популярного підстилю на практичних заняттях з української мови (за професійним спрямуванням), аналіз лексичного, граматичного, орфографічного, пунктуаційного рівнів, написання бібліографічного опису джерел сприяє усвідомленню здобувачами вищої освіти того, що призначення текстів наукового стилю – систематизування, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, систематизація знань, виклад матеріалу, представлення наукових даних суспільству.

Під час аналізу текстів наукового стилю економічного спрямування здобувачами зроблені висновки: значно використовується абстрактна лексика, велика кількість термінів, наукова фразеологія (стійкі термінологічні словосполучення), однозначна загальнонавчана лексика, безсуб'єктність, безособовість синтаксису, відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його уподобання.

Аспекти висвітлення цієї проблеми і є **перспективою** нашої подальшої роботи.

Список використаних джерел

- Бабич, Н. Д. (2003). *Практична стилістика і культура української мови*: навч. посіб. Львів: Світ.
- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*: підручник. Київ: Академія.
- Бистрова, Ю. В. (2015). Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*, 1 (4), 27-33.
- Богомолец-Бараш, О. М. (2019). «Слова року» в українській літературній мові XXI ст. *Studia-Linguistica*, 14, 32-49. Doi: 10.17721/StudLing2019.14.32-49.
- Варнавська, І. В. (2011). Особливості роботи з текстами спортивного спрямування. *Педагогічні науки*. Херсон, 59, 218-223.
- Гайдучький, П. І. (1992). *Економічні взаємовідносини підприємства АПК в умовах ринку*: навч. посіб. Київ: Вища школа.
- Мацько, Л. І., Сидоренко, О. М., Мацько, О. М. (2003). *Стилiстика української мови*: підручник. Київ: Вища школа.
- Онуфрієнко, Г. С. (2006). *Науковий стиль української мови*: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератур.
- Пономарів, О. Д. (2001). *Культура слова: Моностилістичні поради*: навч. посіб. Київ: Либідь.
- Юрчишина, В. В., Саблука, П. Т. (Ред.). (1993). *Власність у сільському господарстві*: навч. посіб. Київ: Урожай.
- Nabok, M. (2020). Teaching Ukrainian folk Dumas at university. *Advanced education*, 16, 4-8. doi: 10.20535/2410-8286.184554

References

- Babych, N. D. (2003). *Praktychna stylistyka i kultura ukraïnskoi movy [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]*: navch. posib. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky [Fundamentals of communicative linguistics]*: pidruchnyk. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
- Bohomolets-Barash, O. M. (2019). "Slova roku" v ukraïnskii literaturnii movi XXI st. ["Words of the Year" in the Ukrainian literary language of the XXI century.]. *Studia-Linguistica*, 14, 32-49. doi: 10.17721/StudLing2019.14.32-49 [in English].
- Bystrova, Yu. V. (2015). Innovatsiinimethody navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy [Innovative teaching methods in higher education in Ukraine]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo [Law and innovation society]*, 1 (4), 27-33 [in Ukrainian].
- Haiduts'kyi, P. I. (1992). *Ekonomichni vzaiemovidnosyny pidpryiemstva APK v umovakh rynku [Economic relations of the agro-industrial enterprise in the market conditions]*: navch. posib. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Iurchyshyna, V. V., & Sabluka, P. T. (1993). *Vlasnist u sil'skomu hospodarstvi [Property in agriculture]*: navch. posib. Kyiv: Urozhai [in Ukrainian].
- Matsko, L. I., Sydorenko, O. M., & Matsko, O. M. (2003). *Stylistyka ukraïnskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*: pidruchnyk. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Nabok, M. (2020). Teaching Ukrainian folk Dumas at university. *Advanced education*, 16, 4-8. doi: 10.20535/2410-8286.184554 [in English].
- Onufriienko, H. S. (2006). *Naukovyi styl ukraïnskoi movy [Scientific style of the Ukrainian language]*: navch. posib. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatur [in Ukrainian].

- Ponomariv, O. D. (2001). *Kultura slova: Monostylistychni porady [Word culture: Monostylistic tips]: navch. posib.* Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Varnavska, I. V. (2011). Osoblyvosti roboty z tekstamy sportyvnoho spriamuvannia [Features of working with sports texts]. *Pedagogicheskiye nauki [Pedagogical sciences]*, 59, 218-223 [in Ukrainian].

VARNAVSKA I.

Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, Ukraine

THE SPECIFICS OF PROCESSING TEXTS OF SCIENTIFIC STYLE OF ECONOMIC ORIENTATION

The article describes the methods and techniques of processing texts of scientific style of economic orientation, their analysis in practical classes on the Ukrainian language (for professional purposes). Attention is paid to the main language levels of modern Ukrainian literary language: lexical, grammatical, spelling, punctuation. The methodological basis of the study are the following approaches: system-chronological, culturological, axiological, comparative, retrospective, didactic. These approaches are based on a set of methodological principles, including: dialectical, systematic, historicism, chronological, personalized. The set of research methods is used in the work: general scientific, historical-pedagogical and special-historical. As a result of processing texts of scientific-educational and popular science backgrounds in practical classes on the Ukrainian language (professionally), analysis of lexical, grammatical, spelling, punctuation levels, writing a bibliographic description of sources contributes to the realization of higher education students that the purpose of scientific style texts – systematization, knowledge of the world, notification of research results, proof of theories, substantiation of hypotheses, classifications, explanation of phenomena, systematization of knowledge, presentation of material, presentation of scientific data to society. In the conclusions it is noted that during the analysis of texts of scientific style of economic orientation the applicants made conclusions: abstract vocabulary, a large number of terms, scientific phraseology (stable terminological phrases), unambiguous common vocabulary, impersonality, impersonality of syntax, absence of all that would indicate the identity of the author, his preferences. In the perspective of further research, it is possible to clarify and expand the issues covered in our study.

Key words: *scientific style, text, terms, practical lesson, economic direction, economics, students of economic specialties*

Стаття надійшла до редакції 06.04.2021 р.